

Transplantation nowadays is the symbol of the new century and presents a new branch of medicine as such. Due to the fact, that countries all over the world are experiencing an acute shortage of organs for transplantation and donation, new ways of solving such problems appear. The article will be devoted to description, characteristic and differentiation of possibility and mechanisms of using an artificial organs and organs, which were cloned from stem cells. There are three possibilities of creating an organ – cloning of organs (therapeutic cloning), transplantation of stem cells and transplantation of artificial organs.

One of the main questions that have to be analyzed in regards with present article is the question of property for the organ, cloned in the laboratory. In this case there are interests of two persons – DNA-donor and scientist. However, scientist may have interest only in a form of patent. Thus, there is only donor, who has predominant right to control his genetic material and the process of creating the organ and access to it.

One of the most important and protective issues, which should be included into contract or agreement are specific rights and obligations of both – patient, donor and medical institution.

As a conclusion, it should be noticed that in the case when cloning of organs will be recognized as legal and will be implemented into normal medical practice, the Parliament should adopt the legislative changes into the main laws, that will regulate relationships between donor of DNA for creating organ, scientist, who creates it, recipient, who receives the organ and medical authority, that conducts the transplantation.

Keywords: transplantation, organ donation, cloning, artificial organs, medical services, works and contractual obligations.

Сигидин М.М.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ПОНЯТТЯ «КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР»

УДК 347.44

Розвиток ринкових відносин призводить до постійного удосконалення механізму їх правового регулювання. Це стосується в першу чергу відносин, що пов'язані із правовим статусом суб'єктів підприємницької діяльності, і які за своєю юридичною природою є корпоративними. На даному етапі розвитку корпоративного права України однією з найактуальніших і найменш врегульованих сфер є порядок здійснення корпоративного управління в господарських товариствах.

Розглядаючи питання про корпоративне право, слід зауважити, що на сьогоднішній день відсутнє одне єдине визначення корпоративного права, тому існують різноманітні думки, погляди на це питання, в тому числі ототожнення корпоративного права з акціонерним правом, віднесення до корпоративних відносин питання регулювання внутрішньоорганізаційних правил певної організації, що засновано на членстві та об'єднанні капіталів[1, с. 12].

Перш за все для вивчення цих питань необхідно проаналізувати історію виникнення корпоративного права та корпоративних відносин.

Слід зазначити, що родоначальницею сучасного корпоративного права є Великобританія, правові інститути якої лягли в основу сучасного законодавства про корпоративне право у більшості країн світу. Не стала виключенням і Україна.

Прообразом сучасних юридичних осіб стали так звані «компанії», які пізніше стали називатися «корпораціями», а для надання їм правового статусу такі корпорації підлягали реєстрації.

В основу корпорацій були покладені норми, що регулювали відносини створення компаній, їх діяльності, порядок реорганізації, класифікацію компаній, правосуб'єктність, законодавство про цінні папери компаній, неплатоспроможність та банкрутство компаній [2, с. 32-33].

Слід зазначити, що корпоративне право є порівняно молодою галуззю права. На теренах нашої держави воно почало активно розвиватися після проголошення незалежності України, коли був проголошений курс переходу від планово-адміністративної до ринкової економіки. Варто зауважити, що з метою приведення вітчизняного законодавства у відповідність із тогочасними економіко-правовими реаліями було прийнято чимало різноманітних законів, таких як закони України «Про господарські товариства», «Про підприємництво», «Про підприємства в Україні», «Про цінні папери і фондову біржу», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» та інші акти, що визначали правовий статус господарських товариств і режим цінних паперів (акцій), якими закріплюються корпоративні права учасників цих това-

риств. Правовий статус споживчих товариств і сільськогосподарських кооперативів та правовий режим їхнього майна певною мірою було визначено, відповідно, у законах «Про власність», «Про споживчу кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про кооперацію» та деяких інших актах. Слід зауважити, що прийняття таких нормативних актів заклало фундамент для розвитку ринкових відносин в Україні, вперше були визначені учасники таких відносин – підприємці різних організаційно-правових форм, включаючи корпорації [3].

Із прийняттям 28 червня 1996 р. Конституції України підґрунтям норм корпоративного права слугують положення ст. 42 Конституції України, яка передбачає право кожної людини на заняття підприємницькою діяльністю, що не заборонена законом, а також норми, які визначають принципові положення регулювання відносин власності (статті 13, 14, 41), регулювання особистих немайнових відносин (статті 21, 23, 24, 27, 28) тощо. У 1996–2000 рр. було істотно переглянуто норми корпоративного законодавства. Зокрема, було внесено значні зміни до Закону «Про господарські товариства».

Цей Закон створив правове підґрунтя для формування ринкової підприємницької інфраструктури і виконав свою історичну місію. Далі законодавство повинно було б відповідно деталізувати правовий статус господарських товариств, які зайняли в цій інфраструктурі своє місце. Вимогам часу вже не відповідав і Цивільний кодекс УРСР (1963 р.).

Отже, постала гостра необхідність врегулювання на законодавчому рівні питань, пов'язаних із здійсненням і захистом корпоративних прав учасників господарських товариств, оскільки відсутність таких положень призводить до зловживань і порушень їх прав. Такий стан законодавства, своєю чергою, зумовив недовіру іноземних інвесторів та їх інертність щодо інвестування коштів в економіку України [4].

Із набуттям чинності Цивільним кодексом України (надалі – ЦК України) і Господарським кодексом України (надалі – ГК України) розпочався новий етап розвитку сучасного корпоративного законодавства. Адже вони додали ряд новацій досучасного

законодавства в галузі корпоративного права. Зокрема, до ЦК України включено спеціальний розділ, присвячений господарським товариствам, який багато в чому суперечить ГК України. У главі 8 ЦК України сформульовано деякі загальні положення про господарські товариства (поняття та види, майно господарського товариства, права та обов'язки учасників тощо), а також визначено правовий статус повного (статті 119–132), командитного товариства (статті 133–139), товариства з обмеженою (статті 140–150) та додатковою (ст. 151) відповідальністю, акціонерного товариства (статті 152–162).

Правовому статусу виробничих кооперативів як виду підприємницьких товариств присвячено статті 163–166 ЦК України. У ГК України основною організаційно-правовою формою суб'єкта господарювання визнано підприємство (за ст. 191 ЦК підприємство як єдиний майновий комплекс розглядається як об'єкт цивільних прав, а не суб'єкт майнових правовідносин). Про господарські товариства йдеться у главі 9 ГК України, в якій дано визначення поняття та названо види господарських товариств, їх установчі документи, вимоги щодо державної реєстрації, наведено деякі положення про власність (фонди) господарського товариства, права та обов'язки учасників товариства тощо (статті 79–92 ГК України). Уперше окремим положенням визначено зміст корпоративних прав (ч. 1 ст. 167 ГК України). Серед норм про підприємства колективної власності як суб'єктів господарювання у главі 10 ГК України переважають положення про невикористані кооперативи [4].

Отже, як видно зі змісту положень про господарські товариства і виробничі кооперативи, закріплені у ЦК і ГК України, ці положення переважно дублюють одне одного. У статті 92 ГК України зазначено, що порядок створення та діяльності окремих видів господарських товариств регулюється ГК України, ЦК України та іншими законами.

Чинні кодекси містять також певні невідповідності (суперечності) у регулюванні одних і тих самих питань корпоративного права. Так, розбіжності між кодексами простежуються в підходах до поділу акціонерних товариств на окремі види, щодо переваж-

ного права акціонерів на придбання акцій, порядку прийняття рішень органами управління акціонерним товариством, у порядку передачі прав за цінними паперами та деяких інших питаннях.

Ще у пропозиціях Президента України у зв'язку з поверненням Верховній Раді для повторного розгляду ЦК України і ГК України зазначалося, що ці кодекси пропонують два кардинально протилежні підходи щодо вирішення одних і тих самих питань; паралельно існують два шляхи розв'язання проблеми і невідомо, яким кодексом – Цивільним чи Господарським, у конкретній ситуації слід керуватися [5].

Нині розходження у питаннях корпоративного права стають причиною певних труднощів і непорозумінь в їх застосуванні на практиці. Суди нерідко по-різному вирішують однотипні спори. Хоча вагомий внесок у розвиток корпоративного права все ж відбувається завдяки процесам формування судової практики вирішення корпоративних конфліктів Верховним Судом України та Вищим господарським судом України. Поряд із тим, актуальною залишається потреба внесення змін до названих правових актів з метою консолідації положень про корпоративні відносини в одному з них (бажано – у ЦК України). Позитивним кроком для розвитку корпоративного законодавства стало прийняття Закону «Про цінні папери і фондовий ринок» від 23.02.2006 р., який регулює відносини, що виникають під час розміщення, обігу цінних паперів і провадження професійної діяльності на фондовому ринку.

З прийняттям Закону «Про акціонерні товариства» тільки започатковано оновлення корпоративного законодавства України [6, с. 25].

Проте варто зазначити, що корпоративні відносини характеризуються високою динамічністю. На жаль, на сьогодні розвиток корпоративних відносин в Україні значно випереджає законодавство, що спрямоване на їх регламентацію. З огляду на це необхідним є приведення нормативної бази у відповідність із рівнем розвитку сучасної ринкової економіки.

Важливо також зауважити, що тенденцією останніх років у галузі господарювання є постійне ускладнення організацій-

но-правових форм господарських товариств, а також внутрішніх корпоративних відносин, що складаються між їх учасниками (засновниками). У зв'язку із цим виникає об'єктивна необхідність розроблення та законодавчого закріплення сучасних механізмів, які б могли забезпечити регулювання організаційних корпоративних відносин відповідно до сучасних економічних реалій, узгоджене здійснення учасниками корпорації своїх корпоративних прав та вирішення різноманітних корпоративних конфліктів. На нашу думку, саме це і спричинило необхідність появи ефективного регулятора внутрішніх корпоративних відносин, чим за своєю сутністю і є корпоративний договір.

Ще однією важливою економіко-правовою передумовою виникнення поняття «корпоративний договір» та застосування його як регулятора корпоративних відносин є стрімкий розвиток корпорацій у сфері здійснення підприємницької діяльності. Це пояснюється тим, що, по-перше, корпорація є найефективнішою формою організації підприємницької діяльності з огляду на реальну можливість залучення необхідних інвестицій. Саме через ринок цінних паперів вона може об'єднувати різні за розмірами капітали великої кількості фізичних і юридичних осіб для фінансування сучасних напрямів науково-технічного й організаційного прогресу, нарощування виробничого потенціалу.

По-друге, кожен учасник корпорації несе лише обмежену відповідальність (за банкрутства фірми він втрачає тільки вартість своїх акцій). Важливо й те, що окрема особа може зменшити свій власний фінансовий ризик, якщо купуватиме акції кількох корпорацій. Кредитори можуть пред'явити претензії лише корпорації як юридичній особі, а не окремим акціонерам як фізичним особам.

По-третє, корпорація — це організаційно-правове утворення, яке може функціонувати досить тривалий період, що створює необмежені можливості для перспективного розвитку.

З огляду на вище наведені переваги корпоративної форми господарювання, на сьогоднішній день корпорація як суб'єкт цивільних відносин є досить привабливою, адже її функціонування характеризується стабільністю та високою прибутковістю за умо-

ви ефективного управління корпоративними правами. У зв'язку із цим важливе значення корпоративного договору як регулятора внутрішніх корпоративних відносин в даному випадку є цілком обґрунтованим.

Також окрему увагу слід приділити тому, що з прийняттям ГК України вперше на законодавчому рівні було дано загальне визначення корпоративних прав. Корпоративні права — це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами (ч. 1 ст. 167) [7].

Законодавче закріплення визначення поняття «корпоративні права» створило можливість визначати їх як новий об'єкт цивільних правовідносин, зробило корпоративні права оборотоздатними, а також дозволило корпоративним правам виступати предметом різноманітних договірних конструкцій. З огляду на це останніми роками значного поширення набуло укладення різноманітних корпоративних правочинів, одним з різновидів яких виступає корпоративний договір.

На нашу думку, актуальною проблемою корпоративного права є те, що на сьогоднішній день статuti переважної більшості українських корпорацій, основним завданням яких є встановлення особливостей локального регулювання корпоративних відносин відповідно до потреб їх учасників, є скоріше прикладом «типової форми», необхідної лише для виконання формальних вимог державної реєстрації юридичних осіб, ніж актом, спрямованим на врегулювання складних корпоративних відносин та вирішення корпоративних конфліктів у товаристві. Доказом цього є внесення змін до ЦК України та ГК України, законів «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», згідно з якими дозволяється створення юридичної особи на підставі модельного статуту, що пов'язано з необхідністю спрощення про-

цедури їх державної реєстрації, а також зменшення відповідних матеріальних витрат засновників юридичних осіб.

Зокрема, ГК України доповнено положеннями, згідно з якими «суб'єкт господарювання може створюватись та діяти на підставі модельного статуту, затвердженого Кабінетом Міністрів України, який після його прийняття учасниками, стає установчим документом». Якщо суб'єкт господарювання створюється та діє на підставі модельного статуту, в рішенні про його створення, яке підписується усіма засновниками, зазначаються відомості про його найменування, мету і предмет господарської діяльності, а також інформація про провадження діяльності на основі модельного статуту.

Крім того, у ЦК України передбачено також, що юридична особа приватного права може створюватися та діяти на підставі модельного статуту, затвердженого Кабінетом Міністрів, який після його прийняття учасниками, стає установчим документом. Засновники (учасники) юридичної особи, утвореної на підставі модельного статуту, можуть у встановленому законом порядку затвердити статут, який є установчим документом, та провадити діяльність на його підставі [8].

Очевидно, що вищенаведені зміни до українського законодавства свідчать не так про спрощення державної реєстрації юридичних осіб, як про зниження рівня індивідуалізації установчих документів, зведення їхніх умов до шаблонних, не здатних повною мірою врегулювати корпоративні відносини та вирішувати корпоративні конфлікти, що склались у конкретній корпорації. Саме тому особливого значення на даному етапі розвитку економіки набувають домовленості між учасниками юридичної особи корпоративного типу щодо управління корпоративними правами, щодо розподілу та перерозподілу корпоративних прав та обов'язків, які б поряд із установчими документами та приписами закону здатні були врегулювати корпоративні відносини у відповідності із діяльністю конкретної корпорації.

На сьогодні в Україні функціонує чимало юридичних осіб корпоративного типу, і їхня кількість щораз збільшується. Вони діють у різноманітних організаційно-правових формах: акціонер-

них товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, товариств з додатковою відповідальністю та ін. Безперечно, кожна із корпорацій характеризується особливими, властивими тільки їй ознаками, внутрішніми та зовнішніми корпоративними відносинами.

Корпоративні відносини являють собою досить різноманітну групу суспільних відносин. Вони містять елементи різноманітних за змістом відносин: господарсько-правових, цивільно-правових, зобов'язальних, майнових, фінансових, трудових, організаційних (власне управлінських) тощо. Сфера застосування цих відносин пов'язується не тільки із внутрішньогосподарською діяльністю компанії (взаємовідносинами між акціонерами (пайовиками), менеджерами та персоналом), але й поширюється на її стосунки із зовнішнім оточенням (іншими суб'єктами господарювання, органами державної влади).

Якщо брати до уваги публічно-правову сферу корпоративних відносин, що складаються з приводу діяльності господарських товариств, то безперечним є той факт, що для врегулювання таких відносин застосовуються здебільшого імперативні методи, які характеризуються неухильним дотриманням законодавчих приписів та державним примусом. Проте що стосується приватноправової сфери корпоративних відносин, внутрішніх зв'язків корпорації та зокрема її учасників (засновників) між собою, то необхідно зазначити, що найбільш прийнятним та доцільним методом регулювання таких відносин є диспозитивний метод. Він характеризується насамперед тим, що надає учасникам корпорації можливість врегулювати свої внутрішні корпоративні відносини на власний розсуд, дотримуючись при цьому вимог закону.

Варто зазначити, що виразниками принципу диспозитивності у регламентації внутрішніх корпоративних відносин є корпоративні правочини. На жаль, на сьогодні у доктрині немає єдності в розумінні даного поняття. Проте більшість дослідників корпоративних правочинів розглядають їх як корпоративні акти. Таке їх бачення ґрунтується на спорідненості понять правочину та акту як дії, або інакше кажучи, правочини являють собою дії, які кваліфікуються як правочини. Цими діями можуть бути:

- рішення загальних зборів учасників господарського товариства;
- рішення єдиного учасника товариства, який зосередив у своїх руках ведення справ товариства;
- рішення колегіальних органів товариства;
- рішення одноособових органів товариства та ін.[9].

Предметом корпоративного правочину є організаційні права, якими володіє учасник корпорації, та управління ними. Також предметом домовленостей між учасниками може бути перерозподіл організаційних прав, щодо яких відсутнє імперативне регулювання, у тому числі на рівні локальних актів.

Корпоративний договір є підставою виникнення відносних корпоративних правовідносин, за допомогою яких опосередковується перерозподіл між суб'єктами правомочностей щодоуправління корпоративними правами.

Враховуючи іноземний досвід законодавчого регулювання поняття «корпоративний договір», ефективність корпоративного договору як регулятора організаційних корпоративних відносин учасників корпорації, ми вважаємо за необхідне дослідити його основні риси, правову природу та обґрунтувати доцільність нормативного регулювання укладення корпоративного договору в українському корпоративному законодавстві.

Підсумовуючи все вищевикладене, можна виділити основні етапи розвитку вітчизняного корпоративного законодавства в частині створення передумов для укладення корпоративного договору:

- I етап – 1991-2003 рр. – початок розвитку корпоративного права в Україні; відсутність уніфікованого підходу до розуміння корпоративних правочинів; відсутність нормативного регулювання укладення корпоративних правочинів на законодавчому рівні;
- II етап – 2003-2008 рр. – із прийняттям Господарського кодексу України вперше на нормативному рівні закріплено поняття корпоративних прав; визначено приблизний перелік правомочностей, які складають зміст корпоративних прав (ст. 167 ГК України);

- III етап – 2008 р. і до сьогодні - із прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» вперше передбачається можливість укладання акціонерних угод (ст. 29 Закону), інших договірних конструкцій, які впливають із володіння корпоративними правами; активний розвиток наукових досліджень з приводу розуміння поняття «корпоративний договір» та можливості його укладення в Україні.

1. Березій З.А. *Методичний посібник «Корпоративні права»* / З.А. Березій. - Тернопіль. - 2008 рік. - С. 77.
2. *Господарське Право України. Навчальний посібник.* / Нєсинова С.В., Воронко В.С., Чебикіна Т.С. за заг. ред. С. В. Нєсинової. – К.: Центр учбової літератури. - 2012. – 564 с.
3. Березій З.А. *Корпоративні права в нотаріальній практиці* // [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.yurradnik.com.ua/stride/men/?m=authors&au t=416&art=1389>.
4. Бутрин Н. *Становлення корпоративного права на території України: історичний аспект* // [Електронний ресурс] Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ues/2011_8/Articles/28_Butryn.pdf.
5. *Пропозиції Президента України до Господарського кодексу України та Цивільного кодексу України, а також до Закону України «Про порядок введення в дію Господарського кодексу України», Закону України «Про введення в дію Цивільного кодексу України»* // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/zakon/PR1/4skl/k/0800/0891.htm>.
6. *Корпоративне право України. Практикум: Навчальний посібник: Підручники, навчальні посібники.* / Смітюх А. В., — 2011. — 182 с.
7. *Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р.* // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18-22. – ст. 144.
8. *Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.: Офіційний текст.* – К.: Юрінком Інтер. - 2003. – ст. 464.
9. Спасибо-Фатєєва І.В. *Корпоративні правочини* // *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції.* – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2012. – 189 с. – С. 43-46.

Сигидин М.М. Історико-правові передумови розвитку поняття «корпоративний договір».

Дана стаття присвячена встановленню історико-правових передумов розвитку поняття «корпоративний договір». Зокрема, у статті аналізуються основні зміни у цивільному та господарському законодавствах України, які створили

підгрунтя для можливості укладення такого виду цивільно-правових договорів, як корпоративний договір.

Ключові слова: корпоративні права, корпоративні правочини, корпоративний договір, модельний статут.

Сигидин М.М. Историко-правовые предпосылки развития понятия «корпоративный договор».

Данная статья посвящена установлению историко-правовых предпосылок развития понятия «корпоративный договор». В частности, в статье анализируются основные изменения в гражданском и хозяйственном законодательстве Украины, которые стали основой для возможности заключения такого вида гражданско-правовых договоров, как корпоративный договор.

Ключевые слова: корпоративные права, корпоративные сделки; корпоративный договор, модельный устав.

Sygydyn M.M. Historical and legal preconditions of the development for the concept of a corporate agreement.

The purpose of the article is to discover and to analyze the most important historical and legal preconditions of the appearance and development of the concept of a corporate agreement and to determine the main periods of this development.

Conclusions of the research. As the conclusion we must admit that it has become possible to identify the main periods in the development of domestic corporate law regarding the creation of conditions for the conclusion of a corporate contract:

- Period I-1991-2003- The beginning of the development of the corporate law in Ukraine; lack of a unified approach to understanding of corporate transactions; No legal regulation concerning making corporate transactions at the legislative level;

- Period II-2003-2008–The adoption of the Commercial Code of Ukraine made possible to fix the notion of corporate rights for the first time; an approximation for the power that constitute the corporate rights (article. 167 CC of Ukraine);

- Period III-2008 to today- The adoption of the Law of Ukraine «On Joint Stock Companies» for the first time provides the possibility to make shareholder's agreements (article. 29 of the Act), other contractual structures arising from the ownership of corporate rights; active development of research on understanding the concept of «corporate contract» and the possibility of its making in Ukraine.

Keywords: corporate rights, corporate transactions, corporate agreement, model statute.

Схаб-Бучинська Т.Я.

ОБМЕЖЕННЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ У ДОГОВОРАХ ПРИЄДНАННЯ

УДК 347.44

Актуальність теми. Принцип свободи договору знайшов своє місце у договорах приєднання, тобто договорі, умови якого